

ELEMENTAR MATEMATIKA KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH

DILDORA FARXODOVA SHERZOD QIZI

Samarqand viloyati Kattaqo'rg'on shahar 19-DMTT

Amir Temur ko'chasi 26-uy

ANNOTATSIYA

Mazkur ishda o'quvchilarning elementar matematika ko'nikmalarini shakllantirish va rivojlantirishning samarali usullari yoritilgan. Unda arifmetik amallar, son tushunchasi, geometrik shakllar va o'lchov birliklarini o'rgatish bo'yicha zamonaviy yondashuvlar, interaktiv metodlar, didaktik materiallardan foydalanish yo'llari hamda o'quvchilarning mantiqiy tafakkurini o'stirishga xizmat qiluvchi topshiriqlar tahlil qilingan. Shuningdek, o'quvchilarning yosh xususiyatlariga mos metodik yondashuvlar asosida ularning mustaqil fikrlashi va amaliy masalalarni yechish ko'nikmalarini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilgan.

Kalit so'zlar: *elementar matematika, arifmetik ko'nikmalar, mantiqiy tafakkur, didaktik materiallar, o'qitish metodikasi, vizual yondashuv, interaktiv usullar*

KIRISH

Bugungi kunda ta'lim tizimida o'quvchilarning mustahkam bilimga ega bo'lishi, ularda mustaqil fikrlash, amaliy masalalarni yechish hamda mantiqiy xulosa chiqarish ko'nikmalarini rivojlantirish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, boshlang'ich sinflarda o'qitiladigan matematika fani o'quvchilarda nafaqat hisob-kitob qilish malakalarini shakllantiradi, balki ularning tafakkurini, diqqatini va aqliy faolligini rivojlantirishda muhim o'rin tutadi.

Elementar matematika ko'nikmalari — bu son tushunchasi, arifmetik amallarni bajarish, shakl va o'lchov birliklarini anglash, masalalarni tahlil qilish kabi asosiy bilim va malakalarni o'z ichiga oladi. Ushbu ko'nikmalarni samarali tarzda shakllantirish

uchun zamonaviy ta'lim texnologiyalari, interaktiv o'quv usullari, ko'rgazmali qurollar va didaktik o'yinlardan oqilona foydalanish zarur.

Mazkur ishda elementar matematika ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan samarali metodlar, innovatsion yondashuvlar, shuningdek, o'quvchilarning yosh xususiyatlariga mos ta'limiy strategiyalar tahlil qilinadi. Bu orqali boshlang'ich sinf o'quvchilarining bilim sifati va o'qishga bo'lgan qiziqishini oshirish maqsad qilingan.

ASOSIY QISM

Elementar matematika ko'nikmalarini shakllantirishda o'quvchining bilim darajasi, yoshi, va qiziqishlari asosida individual yondashuv muhim ahamiyatga ega. Dars jarayonida mavzuni o'qituvchining tushuntirishi bilan cheklanmasdan, o'quvchini faol harakatga jalb qilish, o'zini kashf etishga undash zarur. Buning uchun turli interaktiv usullar, ko'rgazmali vositalar va hayotiy misollar asosida topshiriqlar tashkil etilishi kerak.

O'quvchilarga masalalarni tushunish uchun real hayotdan olingan misollar beriladi. Masalan, do'kondagi xarid jarayoni, uy ishlarida raqamlar bilan bog'liq holatlar, bog'dagi daraxtlar soni yoki rangli qalamlar taqsimoti orqali matematika darslari mazmunli va tushunarli bo'ladi. Bu orqali o'quvchi sonlar dunyosini atrof-muhit orqali anglay boshlaydi.

Har bir mavzuni o'yinga aylantirish o'quvchini ruhlantiradi. Masalan, "top, tushun, joylashtir" kabi o'yin shaklidagi topshiriqlar orqali o'quvchi shakllarni ajratishni, ularni o'lchashni yoki ketma-ketlikni tushunishni o'rganadi. Didaktik o'yinlar orqali fikrlash jarayoni jonlanadi, tanqidiy fikrlash shakllanadi.

Ko'rgazmali qurollar, ayniqsa, qo'lda tayyorlangan rangli kartochkalar, geometrik figuralar, magnitli doskalar yordamida darslarni yanada interaktiv qilish mumkin. O'quvchilar bu vositalar orqali amallarni nafaqat yodlaydi, balki ularni harakat orqali anglaydi. Bu usul ayniqsa ko'rish va kinestetik xotirasi rivojlangan bolalar uchun foydalidir.

Matematika darslarini kichik guruhlarda tashkil qilish ham o'quvchilarni muloqotga undaydi. Birgalikda muhokama qilish, yo'l-yo'riq ko'rsatish, boshqa

o'quvchilarning fikrini tinglash va unga javob qaytarish orqali o'z fikrini asoslash ko'nikmasi shakllanadi. Shuningdek, bu jarayon o'zaro yordam, liderlik va mas'uliyatni rivojlantiradi.

Har bir darsda mavzuni yakunlashdan oldin kichik refleksiya o'tkazilishi lozim. "Bugun nimalarni o'rganding?", "Senga eng qiziq bo'lgan mashg'ulot qaysi?", "Keyingi darsda nimalarni ko'rishni istaysan?" kabi savollar orqali o'quvchining darsga bo'lgan munosabati aniqlanadi va kelgusi darslar uchun muhim fikrlar shakllanadi.

Shuningdek, bolalarning sevimli personajlari, ertak qahramonlari bilan bog'langan matematik topshiriqlar ham ko'nikmalarni mustahkamlashda ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Bu bolalarning tasavvur dunyosini kengaytiradi va ular uchun mavzuni jonli tasavvur qilish imkonini yaratadi.

Matematika nafaqat mantiqiy tafakkurni, balki estetik didni ham rivojlantiradi. Shuning uchun matematik topshiriqlarni ranglar, shakllar, chizmalar orqali bezash, dars davomida kichik san'at elementlaridan foydalanish tavsiya etiladi. Bu orqali matematika darsi monotonlikdan chiqib, ijodiy fikrlashga zamin yaratadi.

Kreativ amaliy misollar jadvali:

Yo'nalish	Amaliy misol (kreativ yondashuv)
Son tushunchasi	O'quvchilarga sinfdagi buyumlarni (stullar, ruchkalar, daftarlar) sanashni topshiring va har birini rangli kartochkalar bilan belgilab chiqishlarini so'rang.
Qiyoslash (ko'proq/kamroq)	Sinfda ikki guruhga mevalar rasmlari kartochkalar tarqatiladi. Har bir guruh o'zida qancha meva borligini sanaydi va taqqoslaydi: kimda ko'p, kimda kam.
Geometrik shakllar	Turli geometrik shakllarni qog'ozdan kesib olib, ularni sinfdagi real buyumlar bilan taqqoslash topshirig'i beriladi: masalan, deraza – to'rtburchak, soat – aylana.

Yo'nalish	Amaliy misol (kreativ yondashuv)
O'lchash ko'nikmalari	O'quvchilarga o'z partasining uzunligini qadam bilan o'lchashni topshiring va qaysi o'quvchining qadami uzun yoki qisqa ekanini muhokama qiling.
Qo'shish va ayirish	"Do'kon o'yini" tashkil etiladi. O'quvchilar xaridor va sotuvchi bo'lib, pul birligida o'yinchoqlar sotib olishadi. Pul bilan qo'shish va ayirish amallari bajariladi.
Ketma-ketlik	Rangli kartochkalar orqali naqsh tuzish: qizil-sariq-ko'k-qizil-... ketma-ketligida davom ettirish. So'ngra o'quvchidan naqshni tushuntirib berish so'raladi.
Masala tuzish	O'quvchilarga sinfdagi holatdan kelib chiqib masala tuzdiriladi: "A'lo baho olgan o'quvchilar nechtaligini sanang va masala tuzing."
Guruhda ishlash	Har bir guruhga turli shakllar, raqamlar va amallar beriladi. Guruhlar o'z topshiriqlarini bir-biriga tushuntiradi. Bunda har bir o'quvchi rolda qatnashadi.

XULOSA

Elementar matematika ko'nikmalarini rivojlantirish boshlang'ich ta'lim bosqichida o'quvchilarning intellektual salohiyatini shakllantirishda muhim omil hisoblanadi. Ushbu ko'nikmalar bolalarda nafaqat hisob-kitob qilish malakalarini, balki mantiqiy fikrlash, muammoni tahlil qilish, mustaqil qaror qabul qilish kabi muhim hayotiy qobiliyatlarni ham rivojlantiradi.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, matematikani an'anaviy usullarda emas, balki o'yin, tajriba, real hayotiy misollar, ko'rgazmali vositalar va kreativ topshiriqlar orqali o'rgatish o'quvchilarning fanga bo'lgan qiziqishini oshiradi, ularning bilimni ongli va mustahkam o'zlashtirishiga xizmat qiladi.

Shuningdek, guruhliy ishlar, interaktiv metodlar, ertaklar asosidagi topshiriqlar, maktab ichki muhitidan kelib chiqqan misollar orqali bolalarda fikr almashish, o'z fikrini ifoda etish va eshitish madaniyati ham shakllanadi. Bu esa ularda nafaqat matematik, balki ijtimoiy-psixologik ko'nikmalarni ham rivojlantiradi.

Shu bois boshlang'ich sinf matematika darslarini imkon qadar jonli, qiziqarli va o'quvchining faol ishtirokini ta'minlovchi shaklda tashkil etish ta'lim sifatini sezilarli darajada oshiradi. O'qituvchining kreativligi va metodik yondashuvi bu jarayonda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Toshmatova, S. A. *Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasi*. – Toshkent: O'qituvchi, 2020.
2. Mamatqulova, M. X. *Matematika darslarida innovatsion yondashuvlar*. – Samarqand: Ilm ziyo, 2021.
3. Jo'rayev, A. B. *Didaktik o'yinlar orqali boshlang'ich sinf o'quvchilarida matematik tafakkurni rivojlantirish*. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
4. Yo'ldosheva, Z. N. *Boshlang'ich ta'limda interfaol metodlar orqali matematika darslarini tashkil etish*. – Nukus: Bilim, 2022.
5. Xolmatova, D. R. *Boshlang'ich ta'limda kreativ fikrlashni shakllantirish: matematika misolida*. – Buxoro: Baraka Print, 2023.